

Hyggesfritt eller kalhyggesbruk?

- En flerbottnad diskussion

Skogens olika värden uppmärksammas alltmer. Det är inte längre bara timmer- och massaproduktion som är i blickfånget utan även biologisk mångfald, biobränsle, renskötsel, rekreation och friluftsliv och ekosystemtjänster. Debatten om det bästa sättet att bruka och sköta skogen har stundtals varit hård. Nu växer insikten om att olika skötselmetoder kan komplettera varandra för att förverkliga olika mål.

Foto: Tomas Hallingbäck

Garnlav (*Alectoria sarmentosa*).

Under de senaste åren har det debatterats en hel del om vad som är bäst skötselmetod för skogen, trakthyggesbruk, som också kallas kalhyggesbruk, eller hyggesfria skogsbruksmetoder. Sedan 1950-talet har trakthyggesbruket varit det helt dominerande skogsbrukssättet i Sverige, medan hyggesfria metoder, eller blädning som det kallades då, samtidigt betraktats som helt förkastligt och fördärligt för den svenska skogen. När debatten om hyggesfritt tog fart i början av 2000-talet var därför perspektiven ofta ganska ensidiga, skogsproduktion ställdes mot biologisk mångfald. Men allteftersom har det vuxit fram en bredare förståelse för skogarnas olika värden, och att hyggesfria metoder kan vara ett sätt att uppnå mål som inte klaras med trakthyggesbruk.

KOMPLETTERANDE METODER

Den stora fördelen med hyggesfria metoder är att äldre skogars strukturer bibehålls och ger bättre förutsättningar för arter knutna till dessa miljöer. Samtidigt är det viktigt att uppmärksamma och utveckla möjligheterna med trakthyggesbrukets naturhänsyn eftersom trakthyggesbruk omfattar nästan all brukad skog i Sverige. Det är på sin plats att påtala att naturhänsyn också är nödvändigt och en självklarhet även för hyggesfria metoder. Det finns en ökande insikt om att trakthyggesbruk och hyggesfria skogsskötsel

kan komplettera varandra för att förverkliga olika mål. De skogsmässiga förutsättningarna för att börja bedriva hyggesfritt är dock begränsade eftersom det kräver flerskiktade och olikåldriga skogar, som det inte finns mycket av i Sverige.

LANDSKAPET VIKTIGARE ÄN BESTÅNDET

I det kortare perspektiv är det mest angeläget att värna befintliga förekomster av naturvårdsintressanta arter, i de bestånd där de finns. För en del rödlistade arter kan det räcka med att iakttä bra naturhänsyn som att lämna enstaka och grupper av hänsynsträd, kantzoner och högstubbar i samband med kalavverkning. Artdatabanken har bedömt att ett par hundra av Sveriges närmare 2000 rödlistade skogslevande arterna kan överleva en kalavverkning på detta sätt. Dessutom bidrar hyggets naturhänsyn och miljöer till att skapa goda miljöer för arter, som till exempel en hel del solälskande rödlistade vedlevande insekter. Flera arter har fått det bättre efter att man började lämna naturhänsynen på 90-talet, och de är vanligare i skogslandskapet än de annars hade varit. Samtidigt varken räcker eller fungerar generell naturhänsyn för alla arter. En del kan överleva i den miljö som hyggesfritt skogsbruk skapar. För många arter fodras dock naturvårdsanpassad skötsel eller områdesskydd. I det längre perspektivet är det dock inte på bestånds- utan på landskapsnivå som tillgången på arternas livsmiljöer är det avgörande för arters fortlevnad.

Men det är fortsatt ofta en utmaning att kunna följa och förstå vad diskussionerna hyggesfritt

Foto: Michael Krikorev

Foto: Tomas Hallingbäck

Raggtaggsvamp (*Hydnellum mirabile*) (överst) och aspfjädersmossa (*Neckera pennata*), (nederst).

Fakta/Definitioner

Hyggesfritt skogsbruk är den benämning som Skogsstyrelsen i dag använder för att beskriva de skogsbruksmetoder som inte kallägger marken. Det innefattar olika former av blädning, luckhuggning och skärmar som gör att man undviker kalhyggen och behåller skogskänslan. Tidigare har kontinuitetsskogsbruk används synonymt med hyggesfritt skogsbruk.

Trakthyggesbruk är ett skogsbrukssätt som innebär att man etablerar en ny generation träd samtidigt i beståndet. Under uppväxten sköts beståndet med röjning och gallring, för att slutligen av slutavverkas, varpå ett nytt bestånd kan anläggas och cykeln upprepas.

Kontinuitet definieras som obrutet sammanhang i tiden eller rummet. I ekologisk mening avses att ett område, t.ex. en skog, mycket länge fått vara ostörd av genomgripande naturliga händelser eller mänskliga ingrepp. Kontinuitet behöver dock inte innebära oföränderlighet.

Kontinuitetsskog är en skog som har naturvärden vars förekomst förklaras av att det under lång tid funnits lämpliga skogsmiljöer och substrat i just denna skog eller i dess närhet.

egentligen handlar om. För det första är det är dessutom en skillnad i vad begreppen omfattar. Medan kal- eller trakthyggesbruket är en enhetlig skogsskötselmetod med likåldriga bestånd, omfattar ”hyggesfritt” alla metoder som inte innefattar kalavverkade hyggen och innebär olikåldriga skogar. För det andra blir det otvetydigt att flera olika och snarlika begrepp används för ungefär samma sak. Förvisso har hyggesfritt skogsbruk eller bara hyggesfritt numera ersatt begreppen kontinuitetsskogsbruk och kalhyggesfritt skogsbruk, men till exempel blädning, naturkultur och plockhuggning används fortsatt för att beskriva olika varianter av hyggesfritt.

Vidare saknar många av begreppen för hyggesfria metoder tydliga definitioner och har inte tolkats på samma sätt av olika aktörer. Innebörden av det mera konceptuella och beskrivande begreppet ”kontinuitet” som används för att beskriva arters ekologi har också ofta förvirrat när hyggesfri skogsskötsel kunde kallas för kontinuitetsskogsbruk.

Ytterligare en aspekt att beakta är både att syftet och målbilderna för att sköta skog varierar mellan olika markägare och andra intressenter och att dessa målbilder olika bra kan uppfyllas av trakthyggesbruk eller hyggesfria metoder. Hyggesfritt är till exempel bättre lämpat för att värna renbetesskogar och skogar med vissa höga naturvärden, eller för att sköta tätortsnära skogar för rekreation. Å andra sidan ger trakthyggesbruk med kalhyggen en högre skogsproduktion och kan skapa andra naturvärden.

Sedan flera år pågår forskning kring olika hyggesfria skötselmetoder och bland annat produktion, ekonomi, biologisk mångfald och sociala värden. Skogsstyrelsen har också förenklat för och upp-

muntrar skogsägare att bedriva hyggesfritt skogsbruk. Skogsbolag har, om än i begränsad omfattning, också börjat pröva hyggesfri skogsskötsel. Som i alla sammanhang är adekvata kunskaper en förutsättning för att skogsskötselsbeslut skall baseras på fakta, och kloka avvägningar mellan olika intressen skall kunna ske.

ALLA ARTER BEROENDE AV KONTINUITET

Det finns även en annan faktor som komplicerat förståelsen av kontinuitet. Alla arter är beroende av kontinuitet, oavsett om de är lättspridda och vanliga som till exempel kruståtel, eller ovanliga med speciella miljökrav, som blåtryffel (*Chamonixia caespitosa*). Det är avgörande att artens livsmiljöer finns kontinuerligt i landskapet och över tiden. I naturvårdsdebatten har dock termen ”kontinuitetsberoende” i det närmast uteslutande använts om arter som är knutna till äldre skogsmiljöer eller till substrat som tar lång tid att bilda, till exempel grova gamla ekar eller gamla torra tallrakor, så kallade kelo-träd.

De arter som har svårt att överleva i dagens trakthyggesbrukade skog är framför allt ovanligare arter med speciella miljökrav, knutna till äldre skogsmiljöer – miljöer som har lång leveranstid och som idag minskar. Här återfinns bland annat flera rödlistade marksvampar, lavar och mossor (tre av dem finns på bild på detta uppslag). Generellt finns det högre naturvärden, till exempel definierade som rödlistade arter, i äldre skogar som har en längre kontinuitet. Flera av dessa arter och naturvärden kan överleva om skogen brukas hyggesfritt istället för att kalavverkas.

Läs mer:

Nordén B, Dahlberg A, Brandrud T E, Fritz Ö, Ejrnaes R, Ovaskainen O. 2014. Effects of ecological continuity on species richness and composition in forests and woodlands – a review. *Ecoscience*. 21: 34–45

Kunskapssammanställningar i Skogsstyrelsens skogsskötselserie (pdf:er):

Skogsskötselserien 11 Blädningsbruk.

Skogsskötselserien 14 Naturhänsyn

Foto: Johan Samuelsson

TEXT: ANDERS DAHLBERG, PROFESSOR VID INSTITUTIONEN FÖR SKOGLIG MYKOLOGI OCH VÄXTPATOLOGI, SLU